

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a

KLAMÁNÍ A BOJOVÁ ČINNOST

V posledním půlroce bylo na stránkách Vojenských rozhledů publikováno několik článků, jejichž autoři se zabývají společnou problematikou, a to klamnou činností nebo maskováním. Jedná se o články v číslech 5, 6 a 10 z roku 1993 a o články zveřejněné v tomto čísle. Domnívám se, že takovým způsobem by mělo docházet ke střetávání názorů na aktuální problematiku, která je řešena v Armádě České republiky, zvláště polemických článků by se na stránkách tohoto časopisu mělo objevovat více.

Článek „Klamání a bojová činnost“ je přínosný pro rozvoj teorie vojenského umění. Jsou v něm polemická místa, což však nesnižuje jeho hodnotu, neboť teorie klamání nebo klamně činnosti se znovu vytváří.

Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc.

* * *

V článku „K systematizaci klamání“, otištěném ve VR 10/93, jsem poukázal na určitou nejednotnost pojmů používaných v problematice maskování, operačního maskování, a klamně činnosti v předpisech, pomůckách a v některých člancích odborného vojenského tisku a pokusil jsem se navrhnout novou systematizaci celé problematiky. Jedním ze závěrů byl pokus o definici klamání, vymezení způsobů a základních forem klamání v bojové činnosti. Jsem si vědom, že pochopení některých uvedených pojmů si vyžaduje bližší objasnění a proto v tomto článku předkládám své názory, které blíže specifikují podstatu klamání v bojové činnosti.

V definici klamání bylo uvedeno, že „**Klamání je určitá specifická činnost organizovaná štáby (veliteli a štáby) a následně jimi a vojsky prováděná v průběhu přípravy a vedení bojové činnosti s cílem ovlivnit rozhodovací proces protivníka (činnost protivníka) v souladu s vlastními záměry, a to vytvořením klamného obrazu vojenských skutečností.**“

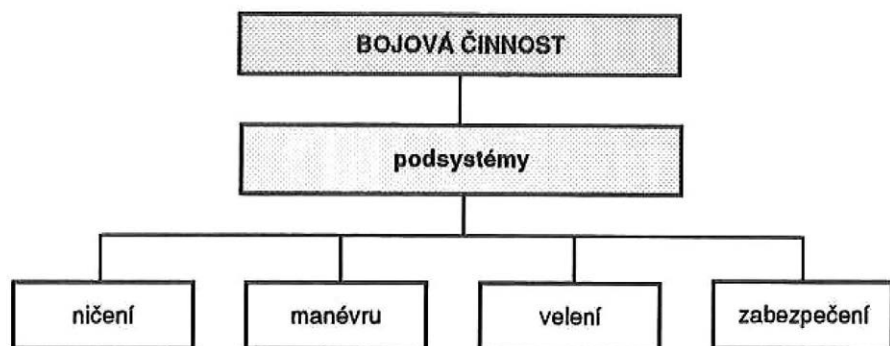
■ Místo klamání v systému bojové činnosti

V dosavadní teorii vojenského umění má oblast maskování (na taktickém stupni) nebo operačního maskování (na operačním stupni) své místo jednoznačně dané řády a předpisy. Podle Všeob-Ř-1, hl. 10 je maskování jedním z druhů bojového zabezpečení, obdobně podle Oper-1-1, hl. 1 je operační maskování jedním z hlavních druhů zabezpečení bojové činnosti. V prozatímním návrhu předpisu

„Příprava a vedení operací“ je klamná činnost obdobně součástí systému všestranného, resp. operačního zabezpečení. Při hlubším zamyšlení se nad těmito tvrzeními je možné dojít k pochybnostem, zda je místo klamání správně stanoveno. Vezme-li se v úvahu, že **bojovou činností lze chápat jako systém složený z podsystémů ničení, manévru, velení a zabezpečení** (obr. 1), nemusí být zcela platné jednoznačné tvrzení, že klamání patří jen do podsystému zabezpečení.

S **ničením** má ten nejužší vztah, neboť efektivnost klamání může ovlivňovat v kladném smyslu možnosti vlastního palebného ničení (zvýšením pravděpodobnosti přežití vlastních palebných prostředků) a naopak snižovat účinnost paleb protivníka.

S **manévrem** je klamání spjata ve více rovinách. Při klamání se manévru využívá, klamání může ovlivnit způsob provedení manévru protivníkem a v neposlední řadě může vytvářet podmínky pro větší volnost manévru vlastními vojsky.

Obr. 1

V podsystému **velení** má klamání jasné místo. Jeho opatření se zde nejen plánují a organizují, ale zároveň jsou jeho prostřednictvím uplatňována v praxi. Klamání může naopak být důležitým činitelem prodlužování životnosti tohoto podsystému.

V rámci podsystému **zabezpečení** se klamání nejen provádí, ale jednotlivá opatření klamání mohou být tímto podsystémem přímo zabezpečována (materiálně, technicky atd.).

Při posuzování místa klamání v systému bojové činnosti z **hlediska rozhodovacího procesu a následné činnosti vojsk**, lze dojít k podobným výsledkům.

Velitel si po obdržení úkolu od nadřízeného společně s nejbližšími podřízenými úkol ujasňuje, hodnotí situaci, vytváří a vyhláší záměr bojové činnosti, při kterém by však měl souběžně vydat pokyny ke klamání. Zástupci a náčelníci by ve svých návrzích měli uvádět i opatření ke klamání. Výsledkem zplánování boje či operace je plán činnosti (grafická část) a rozkaz velitele (textové vyjádření), kde by v části „úkoly podřízeným“ měly být stanoveny i **úkoly ke klamání**. V plánech zástupců a náčelníků by měly být na základě zámyslu a schválených opatření v návrzích

rozpracovány i otázky klamání. Při organizaci součinnosti by měla být opatření klamání řešena v každém probíraném období boje či operace. V průběhu bojové činnosti vojsk se na plnění opatření klamání mohou podílet nebo je přímo jako svůj rozhodující úkol mohou plnit **všechny druhy vojsk a služeb**. Z této úvahy vyplývá, že klamání lze považovat za specifickou činnost neoddělitelně spjatou s řídicí, organizační a praktickou činností velitelů, štábů a vojsk nebo jinak, že klamání se v rámci bojové činnosti prosazuje jako trvale uskutečňovaný a všestranný obsah činnosti velitelů, štábů a vojsk. Není záležitostí jednoho nebo několika funkcionářů a jemu podřízených vojsk (jako např. chemické či ženijní zabezpečení), ale je záležitostí většiny, ne-li všech funkcionářů orgánů velení, druhů vojsk a služeb.

Vzhledem ke skutečnostem, že klamání participuje na všech rozhodujících podsystémech bojové činnosti a že je, víceméně obdobně jako radioelektronický boj, vševojskovou záležitostí, lze připustit, že nemusí být chápáno jako druh zabezpečení, ale spíše jako specifická činnost nebo požadavek uplatňovaný v práci velitelů, štábů a vojsk v rámci přípravy a vedení bojové činnosti (viz definice klamání v úvodu).

Nelze opomenout i názory západních vojenských teoretiků, kteří klamnou činnost chápou spíše také jako součást běžné činnosti vojsk.

■ Cíl, úkol a způsoby klamání

Podle předpisu Oper-1-4, čl. 72 je hlavním cílem operačního maskování (tedy klamně činnosti nebo klamání) **klamat o ...** Není přesné tvrdit, že cílem klamání je klamat protivníka o... Je zde zaměřován cíl za prostředek dosažení cíle. Vždyť nejde o klamání samotné, ale o to, aby protivník své rozhodnutí k použití sil a prostředků nepřijal správně, ideálně, aby bylo klamáním toto jeho rozhodnutí **negativně ovlivněno**. Tohoto může být dosaženo tak, že bude vytvořen klamný (zdeformovaný, zkreslený, vymyšlený atd.) obraz vojenských skutečností o vlastních vojscích a o vlastních záměrech činnosti. **Cílem klamání bojové činnosti tedy je ovlivnit rozhodovací proces protivníka, a to v souladu s vlastními záměry.**

K dosažení tohoto cíle bude **úkol** vytvořit klamný obraz vojenských skutečností (množinu informací, nezbytných pro rozhodovací proces, ve kterých bude **úměrné** množství informací určených ke klamání) v konkrétních podmínkách boje či operace.

Podle zdroje vzniku informací určených ke klamání protivníka lze úkol klamání uskutečňovat:

a) **maskováním**, při kterém dochází k deformaci informací o reálném rozmístění, činnosti i zámyslu použití vlastních vojsk a dalších skutečnostech, které mohou mít vliv na rozhodovací proces protivníka,

b) **dezinformováním**, při kterém dochází k vytváření a šíření záměrně nepravdivých a uměle vytvořených informací o plánech, zámyslech, stavech, počtech, ale i o rozmístění a činnosti vlastních vojsk a dalších skutečnostech, které mohou mít vliv na rozhodovací proces protivníka.

Oběma způsoby se vytváří informace určené ke klamání (**klamně informace**), klamný obraz vojenských skutečností, na jehož základě přijímá protivník své rozhodnutí. Tento obraz může mít podobu **nejasnosti, dvoj nebo víceznačnosti**, což má za následek, že protivník je zaneprázdněn hledáním správné varianty svého zámyslu, který by odpovídal podle něj nejpravděpodobnějšímu originálu z nabízené množiny. Obraz může mít podobu „jasnější“, což je pro vlastní stranu známkou, že klamání je účinné a protivník zakládá své rozhodnutí na falešné představě.

Vzhledem k úrovni prostředků průzkumu s vysokou rozlišovací úrovní, ale i odbornou úrovní zpravodajské služby protivníka lze předpokládat, že tento klamný obraz vojenských skutečností bude mít podobu, odpovídající nejen schopnostem vlastní strany využívat dovedně obou způsobů klamání, ale bude záviset i na schopnostech a vlastnostech velitele jednotky, útvaru či svazku protivníka. Čím vyšší organizační stupeň, tím složitější bude vytvořit „hodnověrný“ obraz vojenských skutečností. Praxe dokazuje, že efektivního účinku se dosáhne **kombinací** obou způsobů klamání při **dodržení optimální míry věrohodnosti**.

■ Hlavní formy maskování

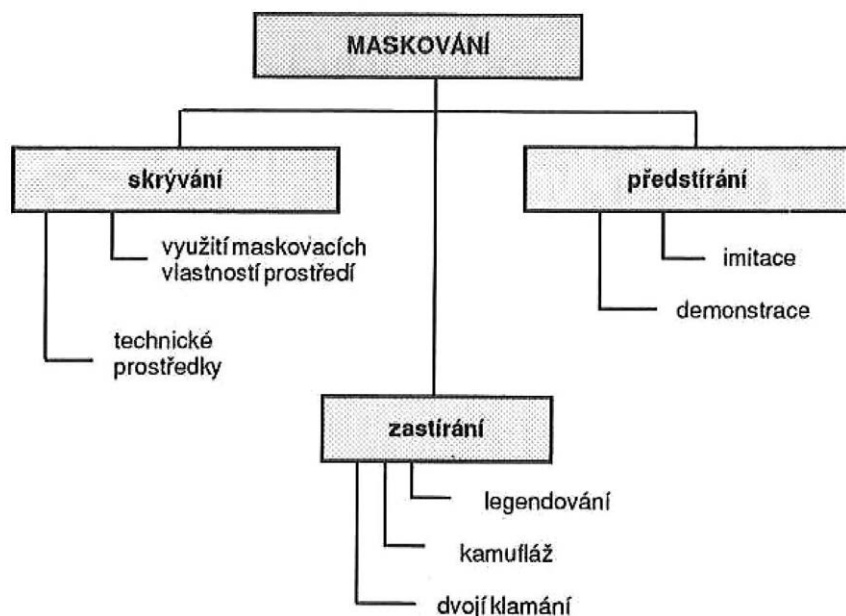
Vhodným kritériem pro rozdělení forem maskování je kritérium míry (stupně) utajení:

- **skrýváním** bude dosaženo nejvyššího stupně utajení reálně rozmístěných vojsk, jejich činnosti nebo i zámyslu, objektů, terénních tvarů apod. Ke skrývání (skrytí) je využíváno **maskovacích vlastností prostředí**, tzn. terénních tvarů a jeho pokrytosti, meteorologických a světelných podmínek (noc, mlha, sněžení, déšť, vržený stín atd.) a **technických prostředků**. Jde o formy, které podrobně řeší předpis Žen-2-5 a které jsou zahrnuty pod pojmy „přírodní maskování“ a „technické maskování“. Skrýváním je vytvářen takový klamný obraz, který protivníka přesvědčuje o tom, že v daném prostoru vojska nejsou nebo jsou, ale v menším množství, že reálnou činnost neprovádí a ani nezamýšlí určitou činnost provádět atd.

- **zastíráním** bude dosaženo nižšího stupně utajení reálně rozmístěných vojsk, jejich činnosti nebo i zámyslu, objektů, terénu apod. K zastírání se používá **legendování** skutečných důležitých objektů a činností, při kterém se využívají skutečné síly (vojska) a prostředky. Příkladem může být legendování rozmístění určitého vojenského objektu tím, že se okolí (včetně protivníka) „informuje“ vhodnou formou o tom, že jde o civilní objekt nebo jiný a méně významný objekt vojenský. Při **kamufláži** se využívají makety a různé technické prostředky. Při **dvojitě klamání** jde o záměrné využívání průkazně klamných objektů a maket k zastírání skutečné činnosti tím, že protivník nabývá přesvědčení, že jde o klamání v celém rozsahu. Zastíráním je vytvářen takový klamný obraz, který protivníka přesvědčuje o tom, že v daném prostoru sice vojska nebo objekt jsou, ale jde o jiná vojska nebo jiný (méně významný) objekt než ve skutečnosti (v případě dvojitého klamání o klamný objekt) nebo že je prováděna nebo zamýšlena svým charakterem jiná činnost než ve skutečnosti.

- **předstíráním** má být dosaženo záměrného prozrazení „reálně“ rozmístěných vojsk, jejich činnosti nebo i zámyslu, objektů apod. Toto „prozrazování“ musí být hodnověrné, tedy musí mít také určitou míru utajení, přibližně stejnou jako při zastírání. K předstírání se používá **imitace** využitím maket a různých imitátorů činnosti a **demonstrace** (nebo více používaného pojmu **demonstrační činnosti**), při které se využívají skutečná vojska a prostředky. Jde o známé formy klamání, které jsou dostatečně popsány v předpise Oper-1-4. Předstíráním je vytvářen takový klamný obraz, který protivníka přesvědčuje o tom, že v daném prostoru **jsou vojska nebo různé objekty, nebo že je prováděna nebo zamýšlena určitá činnost** vlastních vojsk, přičemž jde o činnost záměrně klamnou, jde o záměrně klamné objekty k odpoutání pozornosti od skutečných vojsk a objektů.

Hlavními formami maskování tedy jsou:

Obr. 2

V praxi se tyto formy používají téměř vždy v určité kombinaci, což přispívá k nutnému dodržení **míry věrohodnosti** klamání.

■ Hlavní formy dezinformování

Možným kritériem pro dělení forem dezinformování je únikový kanál, kterým je záměrná dezinformace vyslána. Může jít o dezinformaci vyslanou

- **agenturní cestou,**
- **elektronickou cestou,**
- **hromadnými sdělovacími prostředky** (tisk, rozhlas, televize, film, video, software, apod.),
- **záměrnou „ztrátou“ dokumentů,**
- **využitím zajatců nebo padlých apod.**

Podle charakteru může jít o dezinformaci:

- **ofenzivní**, při níž je cílem ovlivnit protivníka klamnými informacemi a
- **defenzivní**, která má za cíl omezit nebo vyloučit využití již získaných pravdivých informací protivníkem o rozmístění, činnosti a zámyslu použití vlastních vojsk a ostatních skutečnostech majících vliv na jeho rozhodovací proces.

Dezinformováním je většinou **dotvářen** klamný obraz vojenských skutečností. Je nutným doplňkem většiny forem maskování. Oproti maskování je dezinformování více zaměřeno na klamání protivníka o **záměrech, plánech, stavech, síle a složení vojsk atd.** Tedy o skutečnostech **zamýšlených** nebo těch, které si nemůže protivník v krátké době prověřit zvýšeným úsilím průzkumu.

Využitím různorodých forem maskování a dezinformování (tedy forem klamání) se u protivníka může dosáhnout:

- přetížení kapacity jeho průzkumných prostředků,
- rozptýlení jeho pozornosti na více objektů průzkumu,
- jeho dezorientace,
- určité neadekvátní činnosti v rozhodovacím procesu atd.

Výslednost klamání však bude závislá na splnění určitých požadavků.

■ Požadavky na klamání

Zkušenosti z válek a cvičení ukazují, že k nejvyšší efektivnosti klamání je nutná především **komplexnost, aktivnost, věrohodnost, centralizace a kontrola** přípravy a provádění opatření klamání.

Komplexnost klamání znamená používat formy klamání odpovídající všem možnostem a způsobům průzkumu protivníka.

Aktivnost spočívá v úporném ovlivňování průzkumu protivníka a neustálé „zřetřování“ pravdivých informací informacemi klamnými.

Věrohodnost znamená používat takových forem klamání, aby byl protivník přesvědčen o pravdivosti získaných „klamných informací“. Míru věrohodnosti lze lehce překročit a tím vše „prozradit“.

Centralizace znamená provádět klamání podle zámyslu bojové činnosti a pokynů (úkolů) od nadřízeného. Díky ní lze dosáhnout vyššího účinku klamání než libovůlí a roztržitostí plněných opatření.

Kontrola snižuje riziko nízké věrohodnosti klamání a následného prozrazení.

Podle některých názorů je dalším požadavkem **nepřetržitost** provádění klamání. Z hlediska naplňování požadavků komplexnosti a věrohodnosti, ale i z důvodů

nedostatku času na přípravu a potřebného materiálu, však nebude jednoduché této nepřetržitosti dosáhnout.

■ Ještě k pojmu „válečná leť“

Po objasnění podstaty **klamání** je účelné se stručně zmínit o obsahu pojmu **válečná leť**. Mnohými vojenskými odborníky jsou tyto pojmy používány a chápány jako synonyma, s čímž nelze plně souhlasit.

Zatímco podstatou **klamání** je vytváření klamného obrazu vojenských skutečností k ovlivnění rozhodovacího procesu protivníka, **podstatou válečné lstei je schopnost velitelů** (a dalších subjektů podílejících se na přípravě a vedení bojové činnosti) **uplatnit tvůrčí myšlení při realizaci zásad vojenského umění** (taktiky, operačního umění i strategie) v operaci (boji). V praktické rovině jde o umění:

- aplikovat platné zásady na nové podmínky;
- použít nová, nekonvenční řešení v tvorbě zámyslů, v použití zbraní, v manévru vojsky, palbou atd.;
- „předstihnout“ protivníka ve vývoji a použít nejen originálních zbraní a bojové techniky, ale i ve způsobu originální bojové činnosti, čímž jej překvapit.

Tedy při uplatnění **válečné lstei nejde o snahu změnit rozhodovací proces protivníka předem jako u klamání, ale o vytvoření pro něj překvapivé situace, kdy se jím přijaté rozhodnutí stává „méně upotřebitelným“.**

Lze tedy konstatovat, že **válečná leť je jinou kategorií než klamání**. Je pravdou, že s oblastí klamání je **válečná leť** velmi těsně spojena, protože oběma činnostmi se může dosáhnout **překvapení protivníka**.

Zkušenosti z historie válek ukazují na důležité místo uplatňování klamání a **válečné lstei** bojujícími stranami v souvislosti s dosažením úspěchu. Na druhé straně však zaměstnání operační a bojové přípravy prováděná v nedávné minulosti nebo i v současnosti ukazují, že ani jedné z oblastí nebyla a není věnována patřičná pozornost.

Jak klamání, tak i uplatňování **válečné lstei** v bojové činnosti patří bezpochyby k moderním prvkům vojenského umění. Proto je nutné jejich důsledné a vědecké rozpracování pro nové podmínky vedení bojové činnosti, zvláště obrany. O úloze klamání v podmínkách soudobé obrany, zvláště o problematice **operačního klamání** v obranné operaci armádního sboru bych rád pojednal v některém z dalších článků.